

LINGVISTIČNI ČASOPIS SOL

Od 1986. godine u Zagrebu izlazi lingvistički časopis SOL. SOL je znanstveno, stručno i nastavno glasilo studenata i nastavnika opće lingvistike Odsjeka za opću lingvistiku i orijentalne studije Filozofskog fakulteta u Zagrebu. U njemu se objavljuju izvorni znanstveni, stručni i pregledni radovi, te ostali prilozi iz lingvistike (posebno opće) i recentnih lingvističkih disciplina kao što su sociolingvistika, psiholingvistika i pragmalingvistika. Časopis je otvoren i za nelingvističke discipline koje se na bilo koji način vežu s jezičnom problematikom. SOL je zamišljen, kako kaže Uredništvo (br. 1) »kao podsticaj teorijskom, istraživačkom i kadrovskom razvoju lingvistike kod nas, a na taj način — koliko je to u moći lingvistike — i podsticaj za unapređivanje jezične prakse u našem društvu«.

SOL ima nekoliko rubrika: Razgovori (u kojima se objavljuju razgovori s poznatim našim i svjetskim lingvistima), Studije, Članci, Istraživanja, SOL (odnosno radovi studenata), Prikazi knjiga i Bibliografija s natuknicama o najnovijim domaćim i stranim knjigama i časopisima iz područja lingvistike i srodnih disciplina.

Ovim prikazom predstaviti ćemo nekoliko zanimljivih članaka SOL-a objavljenih u brojevima 3 i 4 prošle godine.

U rubrici Razgovor nastupa Rudolf Filipović, najaktivniji član Zagrebačkog lingvističkog kruga (ZLK) i pokretač časopisa *Suvremena lingvistika* (SL). Najprije Filipović govori o značenju ZLK i SL u razvoju jugoslavenske lingvistike uopće ističući za Hrvatsku dva značajna datuma: 1955. godinu, kada je osnovan ZLK (i po čijem su uzoru osnovani neki slični lingvistički krugovi u drugim sveučilišnim centrima) i 1962. godinu (kada je počela izlaziti SL).

Zatim Filipović upoznaje čitaoce s projektom *Engleski elemenat u evropskim jezicima* — Projekt jezičnih kontakata (EEEJ) koji je rezultiran u njegovoj knjizi *Teorija jezika u kontaktu*. U knjizi su prikazane osnovne moderne teorije jezika u kontaktu koju su 50-ih godina postavili E. Haugen i U. Weinrich. Neke principe te teorije je Filipović u svojem istraživanju revalorizirao, redefinirao i reinterpretirao. Prvi problem bio je odnos posrednog i neposrednog dodira jezika davaoca i jezika primaoca, koji je jedan od ključnih principa kontaktne lingvistike te je prijeke potreban u analizi jezičnog posuđivanja koji reguliraju dvije jezične operacije: supstitucija i importacija. Drugi problem koji nije zadovoljila HW-ova teorija se odnosi na adaptaciju. Filipović unosi u metodu istraživanja i teoriju jezika u kontaktu primarnu i sekundarnu adaptaciju. Proces jezičnog posuđivanja reguliraju dakle supstitucija i importacija (obje zastupljene u HW teoriji). Međutim, supstitucija nije bila dovoljno precizno definirana, zbog toga Filipović uvodi transfonemizaciju (odnosno zamjenu fonema jezika davaoca fonemima jezika primaoca) i transmorfemizaciju te reinterpretaciju »importacije fonema« na osnovi fonologizacije i aktiviranja latentnih fonema.

Treći dio posvećen je znanstvenom projektu *Hrvatski dijalekti u SAD* — Hrvatsko-engleski bilingvizam kojem je zadatak opisati i proučiti hrvatske dijalekte koji se govore u SAD. Projekt je baziran na principima neposrednog posuđivanja sa zadatakom istražiti i analizirati jezične kontakte na svih 6 razina (posebno na sintaktičkoj i stilističkoj). U početku je istraživanje bilo usmjereno samo na lingvističke probleme, ali je uskoro prošireno na psihološke i sociološke. Projekt se odvija na dva nivoa: istražiti sociološki položaj naših iseljenika u SAD i utvrditi stupanj njihovog bilingvizma. Prof. Filipović daje nekoliko zanimljivih zaključaka toga projekta: u toku tri generacije gube svoj materinji govor oni iseljenici koji su u momentu doseljenja znali engleski jezik i koji ne žive sa svojim sunarodnjacima; u održavanju jezika pomaže obitelj, crkva i škola; proučavanje hrvatskih dijalekata pokazuje da sociološka komponenta služi kao pozadina lingvističkom fenomenu; čuvanje običaja i etničkog nasljeđa usko je vezano s održavanjem materinskog dijalekata.

Na kraju saznajemo o »Etimološkom rječniku anglicizama u evropskim jezicima« koji će biti objavljen kao rezultat projekta EEEJ i u kojem se anglicizmi analiziraju na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini. Taj rječnik se izrađuje na osnovi teorije iznesene u knjizi *Teorija jezika u kontaktu* i na principima: prvi od njih određuje jezike koje ulaze u Rječnik, drugi pokazuje koje se vrste riječi obrađuju, treći određuje razine na kojima se obavlja analiza, četvrti definira razliku između primarnih i sekundarnih adaptacija, peti regulira analizu fonološkog oblika anglicizma, šesti

pokazuje kako se tipovi transfonemizacije označavaju u fonološkoj adaptaciji anglicizama, sedmi rješava pitanje adaptacije na morfološkoj razini, osmi regulira adaptaciju na semantičkoj razini i deveti određuje da je Rječnik sastavljen prema izvornim anglicizama.

Jasna Levinger u rublici Članci piše o Sporazumjevanju i nesporazumima u konverzaciji. Jedan od mogućih pristupa tumačenju konverzacije je obrada funkcije jezika. Uspješno funkcioniranje jezika ovisi o simultanom aktiviranju svih komponenata od strane pojedinca u okviru jedne govorne zajednice. U okviru govorne zajednice nailazimo na niz govornih situacija u okviru kojih se odvijaju govorni događaji koji sadrže govorne činove koji čine konverzaciju. Konverzaciju određuju kontekstualizacioni znakovi koji izričaju daju vrijednost koju on ima kada je upotrebljen u specifičnom kontekstu. Nesporazumi u konverzaciji se često ne tumače kao lingvističke greške, nego se svrstavaju u kategoriju socijalnih promašaja. Aktivno sudjelovanje u konverzaciji zahtijeva od sudionika: a) strukturiranje konverzacije, b) prihvatanje promjene stila, c) prosuđivanje o vrsti odnosa sudionika i d) vještinu u izostavljanju i naglašavanju pojedinih elemenata konverzacije. Autorica na primjerima scenarija filma Otac na službenom putu ilustrira elemente koji omogućavaju sporazumjevanje ili pak stvaraju nesporazume u konverzaciji.

U rublici Istraživanja Damir Horga i Gordana Mikulić pišu o Sažetku kao mjeri razumijevanja. U uvodu autori govore o procesu prelaska misli u govor te o prijelazu iskaza u misao navodeći mišljenja najznačajnijih lingvista našega stoljeća. Prema Vigotskom prijelaz misli u artikulirani iskaz je posredan i uključuje unutarnji govor, čiji je osnovni zadatak da misao pretvori u artikuliranu govornu formu. Chomsky govori o postojanju drugog nivoa organizacije govornog iskaza — o dubinskoj strukturi iz koje transformacijama nastaju površinske gramatičke strukture u svojoj raznolikosti. Pod utjecajem generativne gramatike, a posebno razvojem psiholingvistike, razumijevanje teksta se promatra kao specifičan proces koji ima dodirne točke s govornom formom jezika. Efikasno čitanje, odnosno razumijevanje teksta osim vizualnih informacija pretpostavlja i oslanjanje na ortografske, morfološko-sintaktičke i semantičke informacije. Preko analize stimulansa čitalac iz teksta konstruira propozicijsku bazu teksta. Neke od propozicija su eksplicitne, neke implicitne. One su hijerarhijski povezane, najvjerojatnije će ispitnik prvo procesirati nadređene propozicije. Niz propozicija možemo nazvati makrostrukturom teksta. Cilj eksperimenta je bio izmjeriti razumjevanje pročitane teksta na engleskom jeziku uzimajući u obzir kao kriterij pisanje sažetka na materinskom jeziku. Ispitanici su bili studenti Filozofskog fakulteta (75) koji uče engleski u okviru općih predmeta. Varijable su izabrane tako da pokrivaju 4 karakteristike: razumijevanje teksta na engleskom jeziku, poznavanje stranog jezika, znanje o svijetu, kognitivne sposobnosti. Rezultati su pokazali da sažetak ima relativno visoke korelacije s varijablama vokabulara (.41), gramatike (.43) i BTI (to je jedan od spoznajnih testova kojim se mjeri verbalni faktor i faktor opće inteligencije) (.44); a nešto niže varijable IT-2 (ispitanik utvrđuje kojem od 4 geometrijska tijela odgovara zadani nacrt) (.28) i poznavanje stranih riječi (.28). Budući da još uvijek postoji veliki postotak ljudi koji su loši čitaoci (jer ništa ne nauče čitajući), potrebno je što više spoznaja o razumijevanju i pamćenju tekstova. U tome je upravo i svrha ovoga istraživanja.

Kao što smo rekli rublika SOL objavljuje radove studenata, tako u br. 3 nailazimo na pet preglednih članaka posvećenih opisu jezika. Ljubica Savić piše o Jeziku natječaja u novinama, Adela Biondić o Jeziku formulara, Kristina Leš o Jeziku vijesti na radiju, Darko Sačić o Jeziku novinarske reklame i Aida Bagić o Jeziku poezije. Najbolji je rad Ljubice Savić o jeziku natječaja u novinama koji je bio nagrađen nagradom za studentske radove Sveučilišta u Zagrebu školske godine 1986/87.

Budući da je u nas sve manje lingvističkih časopisa, neki od njih prestali su izlaziti nedavno (npr. *Suvremena lingvistika* 1983), izlazak SOL-a moramo svestrano pozdraviti. Treba pozdraviti i zamisao Uredništva koje je nastojalo (br. 1) da SOL »bude mjesto uključivanja studenata u znanstveni rad i mjesto susreta mladih i iskusnijih istraživača«. SOL je to zasigurno i postao. Nadajmo se da će taj vrijedni lingvistički časopis naići na širok krug čitatelja, jer svojom kvalitetom to zaslužuje.

Vesna Požgaj-Hadžić
Filozofska fakulteta, Ljubljana